

בבית המשפט המחויז בירושלים,

בשבתו כבית משפט לעניינים מנהליים

בעניין שבין ג'וסור- גשרים לאנשים עם אוטיזם ואח' ובין משרד החינוך

חוות דעת מקצועית

שם המומחה: כראים נסר, ת.ז. [REDACTED]

מען ומקום עבודה:

אני החתום מטה נתבקשתי על ידי מרכז עדالة ועמותת ג'וסור (גשרים) – לאנשים עם אוטיזם, לחת
חוות דעת מקצועית לצורך הגשתה בעטירה שלהם בפני בית המשפט לעניינים מנהליים נגד משרד
החינוך בעניין תחולת נוהל שיבוך עובדי הוראה במערכת החינוך הרשמית הערבית על בתיה הספר
לחינוך מיוחד, ובכלל זה בתיה הספר לאוטיזם, כמפורט להלן.

הנני נתונים חוות דעת זו במקומות עדות בבית משפט ואני מצהיר בזאת כי ידוע לי היטב, שלעניין הוראות
החוק הפלילי בדבר עוזות שקר בשבועה בבית המשפט, דין חוות דעת זו כשהיא חתומה על ידי כדי
עדות בשבועה שנתתי בבית המשפט.

מטרים של גילוי נאות יצוין כי אני מכחן ביום כחבר ועד מנהל של עמותת ג'וסור, הנמנית על
העותרים בעטירה זו.

ואלה פרטיו השכלתי

אני מרפא בעיסוק בהכשרתי. את התואר הראשון בריפוי בעיסוק סיימתי באוניברסיטת חיפה בשנת
1993. את התואר השני, מהחוג לריפוי בעיסוק באוניברסיטת חיפה, סיימתי בשנת 2004. את תואר
הדוקטורט סיימתי באוניברסיטת חיפה בשנת 2013.

ואלה פרטיו ניסיוני

אני מתמחה בניהול, פיתוח ומטען שירותים לילדים ומתבגרים עם נכויות התפתחותיות, הכוללות
אוטיזם, שיתוק מוחין ומוגבלות שכלית, ומשפחותיהם. יש לי ניסיון רב שנים בתחום, ושימשתי
בתפקידים טיפולים וניהוליים במגוון רחב של מסגרות ומערכות טיפולים וחינוכיים (בין היתר
במכונים התפתחותיים, מרכזים טיפולים, בתיה ספר ועוד). ביום, אני עובד כספק מטעם משרד
הבריאות של טיפולים במקצועות הבריאות בגנים תקשורתיים לילדים על הרץ האוטיסטי במגוון
יישובים במחויז חיפה.

ב-16 השנים האחרונות (2005 – 2020), כיהןתי בתפקיד מנהל ביה"ס "הלב הקדוש" לחינוך מיוחד
בחיפה – מסגרת חינוך מוכר שאינו رسمي המשרת ילדים ומתבגרים עם מוגבלות שכלית התפתחותית
קשה בגילאים 3-21. במסגרת תפקידי כמנהל, יזמתי בשנת 2011 פתיחה גנים תקשורתיים

ד"ר כרימן נסר

טיפול, הדרכה וייעוץ
ה��תוחותי, חינוכי וشكומי

(הראשונים והיחידים) בחיפה לילדיים עם אוטיזם מהחברה הערבית. בהמשך, הייתה פעיל ביוזמה להקמת מסגרות המשך לגנים אלה במערכת החינוך הרשמית: פיתוח כיתה תקשורתית בבייה"ס אלאחמדיה והקמת בייה"ס "אלמסאר" בחיפה. בשנת 2016, הייתה בין המיסדים של עמותת ג'וסו (גשרים) – העמותה הערבית לאנשים עם אוטיזם ואני כיוון פעיל בה בהתנדבות כחבר ועד הנהל.

בתחום האקדמי, יש לי יותר מ- 15 שנים ניסיון בהוראה אקדמית במוסדות אקדמיים שונים (חינוך לריפוי בעיסוק והחוג להפרעות בתקשורת באוניברסיטת חיפה, החוג לחינוך באוניברסיטה העברית בירושלים והמכללה האקדמית אונו). בין הקורסים שלימדתי ניתן למצוא: סמינריון בחינוך מיוחד, סוגיות נבחנות בלקויות מורכבות, גישות התערבות בריפוי בעיסוק, עשייה מקצועית מבוססת ראיות, גישות מחקר איקוניות ועוד. כיוון אני מלמד במכללה האקדמית אונו כמרצה מן החוץ, ופעיל ביזמה להקמת החוג לריפוי בעיסוק במכלאת צפת, אשר בו משתמש, לכשייפתח, כсанון ראש החוג. אני גם משמש כמבקר הצעות מחקר בתחום המוגבלות בעמותת קרן שלם.

בנוסף לכך, אני מלמד במרכזים להכשרת עובדים הוראה בחינוך המיוחד. הקורסים שאני מעביר מתמקדים באוכלוסייה התלמידים על הרצף האוטיסטי, כולל יישום גישות ודרכי עבודה פדגוגיות וטיפוליות ייעילות, התמודדות עם התנהלות מתגרת והגברת המעורבות והשתתפות המקצועית עם ההורים.

המחקרדים שלי עוסקים באוכלוסייה ילדים ומתבגרים עם נכויות התפתחותיות. עבודות הדוקטורט שלי התמקדה בתופעת ההשמה המוסדית של אנשים עם מוגבלות שכלית בחברה הערבית ובבנייה מודל להגברת מעורבות משפחתי. בנוסף, הצagi בעשרות נסיטים מדעיים בארץ ובעולם וחיבורתי מספר אמררים שפורסמו בכתביהם בארץ ובינלאומיים (כמו כת עת ישראלי לריפוי בעיסוק ; American Journal of Occupational Therapy, Research in Developmental Disabilities העוסקים בהגברת מעורבות הורים במערכות חינוך ושיקום, הנגשה תרבותית והשמה חזק ביתית).

זאת חוות דעת

בחווות דעת זו אני בוחן את השלכות הנוהל לשיבוץ עובדים הוראה במערכת החינוך הערבית על איכות ההוראה והטיפול בתלמידים הלומדים במסגרות החינוך המיוחד. אתמקד באוכלוסייה התלמידים על הרצף האוטיסטי ובבייה"ס אלמסאר בחיפה במקרה בוחן. כמו כן אסקור את המאפיינים והצרכים הייחודיים של תלמידים אלו, המחייבים ידע ומינימוניות ספציפיות גבוהות של הוצאות החינוכי והטיפול, ואענה על כיצד נוהל השיבוץ הקיים פוגע במתן שירות איקוני ומקצועי.

חשיבות בחירת עובדי הוראה איכוטיים בחינוך המיעוד: האוטיזם כמקורה בוחן

אוטיזם, או לפחות על הרצף האוטיסטי (Autism Spectrum Disorder) הוא השם הכללי לטווח רחב של התנהוגיות הנקשרות להפרעה נירו-ביולוגית התפתחותית המשפיעה על מהלך התפתחות המוח כבר בתקופת העוברות ולאורך כל שנות החיים. הלקות מתבטאת בקשישים עקובים בשני תחומים: החברתי תקשורת - התמדה בתקשורת חברתית אינטראקטיבית חברתיות והתנהוגות, וההתנהוגות: קיום דפוסי התנהוגות מצומצמים, נוקשים וחזרתיים (רפטיביים). שיעור הילדים המאובחנים עם אוטיזם בישראל גדול בתוך עשור ב-169%. בשנת 2018 אובחנו עם אוטיזם אחד מכל 78 ילדים בישראל – אחד מכל 48 בניים ואחת מכל 222 בנות.¹

שירותי חינוך לתלמידים עם לקות על רצף האוטיזם²

בישראל פועלות כמה מסגרות חינוך המיעודות לתלמידים עם אוטיזם והן מחולקות לשלווה סוגים:

- 1) מסגרות חינוך ייחודיות – שבחן הילדים לומדים בגין תקשורת או בבתי ספר לחינוך מיוחד המיעודים לילדים עם אוטיזם.
- 2) כיתות תקשורת בתוך בתים ספר בחינוך הריגל – ילדים עם אוטיזם לומדים כיתות חינוך מיוחד.
- 3) שילוב ייחודי במסגרות רגילים – הילד עם אוטיזם למד בכיתה רגילה ומלווה במשלבת.

צרכי הלמידה וההתנהוגיות האופייניות של תלמידים עם אוטיזם מהווים אתגר לצוותי הוראה וטיפול ולמערכות החינוך בכל העולם.³ קיימת תמיינות דעים בנוגע להשיבות המכראת של ידע וכישורים ספציפיים של עובדי ההוראה בתחום האוטיזם. מורים חייבים להיות עם ידע ספציפי באוטיזם ולהראות יכולות גישות ופרקטיות חינוכיות ייעודיות עיליות, כגון גישות התנהוגותיות, למידה מובנית, שימוש בתקשורת תומכת וחלופית, סיורים חברתיים ועוד. ברור כי על המורים מוטלת אחריות עצומה, ולכן עניין הקשרתם, בחירותם וшибוצם בכיתות לתלמידים עם אוטיזם מקבל חשיבות קריטית.⁴

בישראל, כמו בשאר מדינות המערב, יש הכרה בכך שתוכניות הלימודים לתואר הראשון בחינוך המיעוד אינן מכשירות את הצוותים לעובודה עם אוכלוסיית הילדים על רצף האוטיזם. מכאן, החוגים לחינוך אוניברסיטאות ובמכללות המובילות בארץ מציעות תוכניות לתואר שני בהתחמות באוטיזם. תוכניות אלה מציעות לצוותים חינוכיים וטיפוליים וمسפקות ידע נרחב באוטיזם, בגישות התערבות

¹ Davidovitch, M. et al. (2020). Age-Specific Time Trends in Incidence Rates of Autism Spectrum Disorder Following Adaptation of DSM-5 and Other ASD-Related Regulatory Changes in Israel. *Autism Research, vol 13*

² דרומי, א. (2018). אוטיזם : מסע להבנת הרצף. ספרי ניב הוצאה לאור.

³ (e.g.) Falkmer, M., Anderson, K., Joosten, A., & Falkmer, T. (2015). Parents' perspectives on inclusive schools for children with autism spectrum conditions. *International Journal of Disability, Development and Education, 62(1)*, 1–23.

⁴ C. Lord and J.P. McGee, Educating children with autism, National Research Council, National Academy Press, Washington, DC, 2001

יעילות ובכלי ואסטרטגיות לעובדה פדגוגית וטיפולית יעילה וモתאמת למאפיינים הייחודיים של אוכלוסייה זו.

בחירה עובדי הוראה בקבוצות של תלמידים על הרץ האוטיסטי במערכת החינוך העברית

משרד החינוך מכיר בכך בנסיבות של עובדי הוראה לעובדה עם תלמידים על הרץ האוטיסטי ומוגנות משפטיות שיבוץ עובדי ההוראה המאפשרת נתן מענה לצורך זה. כך למשל בהנחיות משרד החינוך לגיוס צוות ותכנון מערכת שעוטה בכוונות לתלמידים עם אוטיזם רשום כי:

"מנהל בית-הספר, הפיקוח על החינוך המיוחד והמתו"א יבחרו את מנהנת הכתה, מורה עימיתה ואת הצוות הרב-מקצועי. מנהנת הכתה והמורה העימיטה יהיו בעלות השכלה אקדמית בתחום החינוך המיוחד ובתחום האוטיזם (במידה שהמנהנת לא עברה הרחבה הסמכה בתחום אוטיזם עליה להשלים הכשרה זו עם כניסה לתפקיד)"⁵

בעצם, על מנת להבטיח שיבוץ עובדי ההוראה איכוטיים וב的日子里 ידע ומינונות, מנהנת משרד החינוך את הגורמים המקצועיים שמכירים את המאפיינים והצרcisים הייחודיים של כל מנגנות (צוותים, תלמידים וצרcisים ייחודיים) לקחת אחריות על בחירת הצוות. לרוב, מנהלי ביה"ס מריאינים מועמדים, מתיעיצים עם מומחיות בתחום אוטיזם ועם הפיקוח ובוחרים את הצוות המתאים ביותר. מדיניות זו אמורה לאפשר למנהל ביה"ס להתכוון טוב יותר לפתחה השנה: בחירת הצוותים המתאימים בעוד מועד, הכנת הצוות וגיבשו, הכנת התלמידים ומשפחותיהם ופתחה נכונה של שנת הלימודים.

במסגרת תפקידיו כמנהל ביה"ס לחינוך מיוחד מוכר שאינו רשמי (מושב"ר) הינו אחראי מקצועית על בחירת הצוותים החינוכיים והטיפוליים. ביצוע ראיונות קבלה למועמדים על ידי רכז' מקצוע, ועיוון בהמלצות ובניסיונו המקצועי, אפשרו לנו בחירה של המועמדים האיכוטיים ביותר למען מענה מקצועי לצרכים הייחודיים של אוכלוסיית ביה"ס.

השלכות יישום ניהול שיבוץ עובדי ההוראה במערכת החינוך העברית

הנהל הייחודי של שיבוץ עובדי ההוראה במערכת החינוך העברית יוצר מצבים שונים בתכליתה, וכן מונגדת, מזו של מערכת החינוך העברית. שיבוץ עובדי ההוראה לפי "שיטת הניקוד" נעשה דוקא במטרה למנוע את מעורבותם של מנהלי ביה"ס, מנהלות המתו"א, ומומחים בתחום הבריאות והפיקוח על החינוך המיוחד. עובדה זו של הוצאת הגורמים המקצועיים מתחליק בחירת ושיבוץ עובדי ההוראה והפקדתו לקריטריון קבועים ויבשים, לא מקצועיים וספציפיים, משמעותה וייתור על **השיקולים המקצועיים** שבבחירת הצוותים לטובת שיקולים אחרים (למשל זכויות המורים הקיימים במערכת כמו ותק במשרד החינוך, מכב משפחתי, מקום מגוריים ועוד).

⁵ משרד החינוך (2017). *כיתות לתלמידים על רצף האוטיסטי במערכת החינוך הרגילה: רציונאל, עקרונות ותכנית פעולה. המינהל הפדגוגי: אגף חינוך מיוחד*. אוחור בתאריך 27.1.2022 מהאתר: <file:///C:/Users/User/Downloads/Autism.pdf>

ברור לכל שתהליך זה משמעותו ויתור על ההחלטה לבחירת צוות בעל כשרויות ומומחיות מקצועיים מותאמים. בהקשר של מסגרות חינוכיות ערביות לתלמידים על הרץ האוטיסטי למשל, המערכת אכן תבחר מורים עם הכשרה לחינוך מיוחד, אבל לא בהכרח עם מומחיות באוטיזם או עם ניסיון כלשהו בתחום. הנפקות לכך היא ויתור על קידום התלמידים להשגת אוטונומיה והשתתפות עשרה ומלאה בחיבם המשפחתיים והקהילתיים.

אצינו מניסיוני שתי דוגמאות להשלכות השליליות של ניהול השיבוץ במערכת החינוך הערבית. אלה הן שתי יוזמות להקמת מסגרות חינוכיות בחיפה לתלמידים על הרץ האוטיסטי מהחברה הערבית: הראשונה פтиחת כיתה של תלמידים על הרץ בבייה"ס לחינוך רג'ל "אלחמדדייה" והשנייה הקמת בייה"ס לאוטיזם "אלמסאר". מדובר במסגרות המשך לילדיים עם אוטיזם אשר למדו בגנים התקשורתיים אותם ניתלתי.

עם סיום הלימודים בגנים, הילדים הctrרכו מסגרת המשך חינוכית (בית ספרית). הגורמים המקצועיים בעירייה ובמשרד החינוך התגיגיסו ליוומה. אני היתי שותף לפגישות ושיחות חסיבה ותכנון משותפות עם גורמים אלה והיה רצון עז ומוטיבציה גבוהה לפтиחת מסגרות שיספקו שירות מקצועי ואיכותי. בשתי היוזמות נוהל השיבוץ מנע שיבוץ מורים מועמדים עם ניסיון וכיישורים איכוטיים מתאימים (אשר היה להם ניקוד נמוך של ותק במערכת החינוך הממלכתית) ו"יבחר" מורים ללא ידע, ניסיון, וכיישרים או כלים לעובדה עם תלמידים על רצף האוטיזם. בשתי היוזמות, בחירת הצוותים נעשתה בסוף אוגוסט ולא אפשרה הכנה מקצועית. בשתי היוזמות ההורים היו מאוכזבים והפעלו לחץם כבירים לבחירת מורים עם ניסיון. בשתי היוזמות הגורמים המקצועיים במשרד החינוך ניסו, עם הצלחה חלקית, למצוא "דרכים יצירתיות" כדי לעקוף את הנוהל הקיים ולאפשר שיבוץ מועמדים מקצועיים.

מעבר לפגיעה המתמשכת בהתפתחות, קידום ולמוד התלמידים עצם, בשתי היוזמות ההורים (וגם הגורמים המקצועיים) יצאו מtonesללים, כאובים ועם פגיעה קשה באמון שלהם במערכת החינוך הרשמית. כתוצאה לכך, הורים לילדים צעירים על רצף האוטיזם מהחברה הערבית בחיפה מעדיפים לשבץ את ילדיהם במסגרות יהודיות בעיר, ולא במסגרות הייעודיות שנפתחו.

לכן מניסיוני שתואר לעיל, נוהל זה לא מתиישב עם מטרות חוק החינוך המיוחד לפיהן יש⁶:

1. לקדם ולפתח את כיישרוו יכולתו של הילד בעל הבעיות המיוחדות, לתקן ולשפר את תפקודו הגוףני, השכלי, הנפשי וההתנהגותי, להקנות לו ידע, מיומנות ורגלים ולسلح לו התנהגות מקובלת בחברה, במטרה להקל על שילובו בה ובמגעל העבודה.

⁶ חוק חינוך מיוחד (תיקון מס' 11), התשע"ח-2018. ספר החוקים 2734. אוחזור מהאתר: https://fs.knesset.gov.il/20/law/20_lsr_504077.pdf

2. לעגן את זכותו של התלמיד עם הצרכים המיוחדים להשתתפות שוויונית ופעילה בחברה, בכל

תחומי החיים, וכן לתת מענה הולם לצרכיו המיוחדים באופן שיאפשר לו לחיות את חייו בעצמאות מרבית, בפרטיות ובכבוד, תוך מיצוי יכלולתי⁷

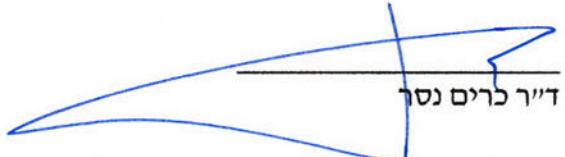
כפי שציינתי לעיל, אדגיש שוב כי על מנת לקדם תלמידים על הרץ האוטיסטי, עובדי הוראה ומטפלים חייבים להבין את הצרכים הקשורים במאפייניהם הייחודיים של התלמידים – כמו הצורך בשפה בהירה, עבודה מובנית, תבניות, רמזים ויזואליים או סביבה פיזית מותאמת מבחינה חשושת – ולהיות עם ידע וכישורים ספציפיים בגישות ודרכי התערבות ייחודיות, ייעודיות ויעילות⁷. על כן נהל השיבוץ המקצועי, שאינו פועל לשיבוץ מורים עם הידע והכישורים הנדרשים, ובמקרים לא מעטים, אף יוצר מצב של שיבוץ מורים פחות מתאימים מאחרים, פוגע בקיודם הילדיים עם הצרכים המיוחדים, מחביל בפיתוחם כישורייהם ומונע מהם את האפשרות למשום זכותם להשתתפות שוויונית ופעילה בחברה.

מעבר לפגיעה בתלמידים, המשך יישום נהל השיבוץ הנוכחי במערכת החינוך העברית, מביא בהכרח להחלשתה אל מול מערכת החינוך העברית. להעמקת הבעיות באיכות ההוראה בין שתי מערכות החינוך השלכונות קשות, במיוחד בערים המזרבבות. הורים של תלמידים עם מוגבלות בחברה העברית ייטו לרשום את ילדיהם לבתי ספר יהודים על מנת להבטיח להם לימדו ויטופלו על-ידי צוות מקצועני, מוכשר ומיומן יותר. עד זה טומן בתוכו פגעה קשה בתלמידים, אשר כתוצאה מנע מהם ללמידה בשפת אםם, להתחנן בהתאם לערכיהם ואורחות החיים התרבותיים שלהם, לפתח שיקות לקהילתם ולהפוך בעתיד למשתתפים פעילים בה.

לאור זאת אני מלאץ:

- להפסיק את המשך יישום נהל שיבוץ עובדי ההוראה במערכת החינוך המיוחד העברית הרשמית.
- להפעיל נהל שיבוץ אחיד ושוויוני בכל מערכת החינוך, ללא אפליה בין מערכת החינוך היהודית לעברית.
- מומלץ לבנות מגנונים לפיקוח על תהליך בחירת עובדי ההוראה, על מנת להבטיח בחירת צוות עם הכשרה, ידע וניסיון מתאימים לאוכלוסייה הייחודית.

ובאתרי על החתומים, היום, 22 בפברואר 2022

⁷ C. Lord and J.P. McGee, Educating children with autism, National Research Council, National Academy Press, Washington, DC, 2001